

УДК 101:316.33.300

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(97).2025.94-103

ВІДЧУЖЕННЯ ЛЮДИНИ ВІД ПРОФЕСІЇ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Н. М. Ковтун*, І. І. Панчук**

У статті розкрито наукові, зокрема соціально-філософські підходи, до розуміння відчуження від професії в умовах роботизації та діджиталізації виробництва в постіндустріальному суспільстві. Метою статті є аналіз сутнісних характеристик і природи відчуження людини від професії у контексті сучасного соціально-філософського знання. У дослідженні з'ясовано, що відчуження від професії в умовах постіндустріалізму характеризується втратою людиною впливу і влади над проектуванням свого майбутнього у професійній сфері, актуалізацією відчуття безсилля людини у протистоянні з технологіями і виробничою необхідністю, усвідомленням людиною невідповідності власної долі і марності своїх професійних зусиль, зростанням відчуття абсурдності людського існування, руйнуванням моральних норм і гуманістичних цінностей, відчуттям самотності і власної непотрібності.

Доведено, що наукові розвідки проблематики відчуження людини від професії в ситуації постіндустріального суспільства можна групувати у декілька напрямків. До першої групи належать дослідження прогностичного характеру консалтингових, інвестиційних компаній і банків, в яких, з одного боку, визнається реальність загрози відчуження людини від професії і скорочення сотень мільйонів робочих місць для людей. З другого боку, в них обґрунтовується оптимістична ідея, що процеси автоматизації у різних сферах економіки тривають вже десятки років, успішно продукуючи якісно нові робочі місця і нові професії. До другої групи досліджень належать емпіричні і теоретичні розвідки науковців, в яких проаналізовано процеси зникнення і виникнення цілих кластерів професій у різних країнах світу (США, Великій Британії, Бразилії, країнах ЄС). Висновки цих дослідників зводяться до ідеї, що у перспективі застосування новітніх технологій призведе до зростання рівня економічного розвитку різних країн, внаслідок чого виникнуть нові професії і види робіт для людей, а масові скорочення і зростання безробіття є тимчасовим явищем і будуть стосуватися переважно низькооплачуваних і малокваліфікованих робочих місць. До третьої групи відносяться дослідження науковців, в яких акцентується увага на суперечливих і негативних соціальних наслідках роботизації і діджиталізації виробництва, зростанні технологічного безробіття, зниженні кваліфікації працівників і зменшенні їх заробітних плат у сфері професій для людей, які збережуться від попередньої індустрії або виникнуть під впливом розвитку нових технологій або ІІІ. Для нівеляції цих загроз вони пропонують

* Наталія Ковтун / Nataliia Kovtun, доктор філософських наук, професор (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна)
miller-melnik@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5529-8655

** Ірина Панчук / Iryna Panchuk, доктор філософських наук, доцент кафедри філософії (Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна)
panchuk79@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6301-4280

цілеспрямовані заходи державної політики: прогресивну систему оподаткування для власників автоматизованих і роботизованих виробництв, введення механізмів безумовного базового доходу та формування "нового середнього класу" з людей, які будуть зайняті переважно у професіях суб'єктно-суб'єктного спрямування.

Ключові слова: відчуження від професії, роботизація, автоматизація, діджиталізація, сучасна філософія, соціально-філософська парадигма.

ALIENATION FROM THE PROFESSION AS AN ESSENTIAL PROBLEM OF CONTEMPORARY PHILOSOPHY

N. M. Kovtun, I. I. Panchuk

The article reveals scientific, in particular socio-philosophical approaches to understanding the alienation from the profession in the context of robotization and digitalization of production in a post-industrial society. The purpose of the article is to analyze the essential characteristics and nature of human alienation from the profession in the context of contemporary socio-philosophical knowledge. The study finds that alienation from the profession in modern conditions is characterized by a person's loss of influence and power over designing his or her future in the professional sphere, actualization of the feeling of powerlessness in confrontation with technology and production necessity, understanding of the uncontrollability of one's own fate and the futility of one's professional efforts, a growing sense of the absurdity of human existence, the destruction of moral norms and humanistic values, and a sense of loneliness and uselessness.

It is proved that scientific research on the problem of alienation of a person from the profession in a post-industrial society can be grouped into several areas. The first group includes prognostic studies of consulting, investment companies and banks, which recognize the reality of the threat of alienation of a person from the profession and the reduction of hundreds of millions of jobs for people. Nevertheless, they substantiate the optimistic idea that automation processes in various sectors of the economy have been going on for decades, successfully producing fundamentally new jobs and new professions. The second group of studies includes empirical and theoretical research by scholars who analyze the processes of disappearance and emergence of entire clusters of professions in different countries (the United States, the United Kingdom, Brazil, and the EU). The conclusions of these researchers boil down to the idea that in the future, the use of the latest technologies will lead to an increase in the level of economic development in different countries, resulting in new professions and types of work for people, and massive reductions and growth in unemployment will mainly concern low-paid and low-skilled jobs. The third group includes research by scholars that focuses on the controversial and negative social consequences of robotization and digitalization of production, the growth of technological unemployment, the decline in the qualifications of workers and the reduction of their wages in the field of professions for people who will be preserved from the previous industry or will be influenced by the development of new technologies or AI. To mitigate these threats, they propose targeted public policy measures: a progressive taxation system for owners of automated and robotic production facilities, the introduction of unconditional basic income mechanisms, and the formation of a "new middle class" of people who will be employed mainly in subject-subject professions.

Keywords: alienation from the profession, robotization, automation, digitalization, contemporary philosophy, socio-philosophical paradigm.

Вступ. В ситуації прискореної діджиталізації, інтернетизації, роботизації різних сфер соціального буття вкрай актуальною у філософському дискурсі залишається проблема відчуження людини від професії і зростаюча загроза втрати мільйонами людей робочих місць і, як наслідок, засобів до існування. Масові скорочення, як державних службовців, так і працівників різних фірм, заводів і фабрик, у сучасному світі вже стали чи

не щоденною реальністю у багатьох країнах світу.

В українському контексті актуальність дослідження означеної проблематики посилюється агресивною війною РФ проти України, внаслідок якої державу залишили мільйони українців працездатного віку в якості біженців, а мільйони інших громадян стали внутрішньо переміщеними особами. Всі ці люди а також сотні тисяч мобілізованих українців

виявилися відчуженими від своєї професії і змушені були у короткі терміни освоювати якісно нові і часто незвичні для них професії та сфери діяльності. У зв'язку з цим проблематика дослідження відчуження сучасної людини від професії залишається актуальною і затребуваною сферою соціально-філософського аналізу.

Метою статті є аналіз сутнісних характеристик відчуження від професії у контексті сучасної соціально-філософської парадигми.

Дискусія та результати. Категорія "відчуження" була і залишається однією з фундаментальних характеристик буттєвості людини у різні періоди її існування. У широкому розумінні вона інтерпретується як "фундаментальна метаморфоза людської діяльності, наслідки якої (як і сам процес) стають невідчуждими її суб'єктові" [1: 89]. Відчуження характеризує стан суб'єкта, під час якого він втрачає початкову єдність з частиною своїх функцій або форм діяльності. Індивід або соціальна спільнота в таких умовах втрачають владу над певним життєвим або соціальним процесом.

У просторі буттєвості сучасної людини простежується широка палітра форм і сфер індивідуального та соціального відчуження, в діапазоні від відчуження творця від свого творіння до економічного відчуження цілих верств населення внаслідок технологічного безробіття. Саме у відчуженні сучасної людини від професії внаслідок прискореної автоматизації і діджиталізації виробництва якнайповніше простежуються його атрибутивні: відчуття безсилля людини у протистоянні з технологіями і виробничою необхідністю, розуміння невідчуждності власної долі і марності своїх зусиль, неможливість на основі раціональних міркувань проектувати відносно стабільне майбутнє, і, як наслідок, відчуття абсурдності людського існування, руйнування моральних норм і гуманістичних цінностей, зростаюче відчуття самотності, власної

непотрібності і "викинутості" з соціального буття та ін.

Наукові дослідження проблематики відчуження людини від професії в ситуації постіндустріального суспільства можна групувати у декілька напрямків. До *першої групи* належать дослідження прогностичного характеру, які публікують консалтингові, інвестиційні компанії і банки, які прогнозують розвиток професій у різних сегментах виробництва а також можливі ризики безробіття. Так, ще у 2017 році експерти консалтингової компанії McKinsey у доповіді "Втрачені робочі місця, нові робочі місця: зміна робочої сили за часів автоматизації" прогнозували, що не пізніше, ніж до 2030 року через автоматизацію можуть зникнути більше, ніж 800 млн. робочих місць, а 475 млн. працівників постануть перед реальною загрозою скорочення [2]. При цьому слід пам'ятати, що в сучасному виробництві вже не менше 50 % виробничих потужностей у світі вже є автоматизованими.

Водночас вже у 2023 році експерти McKinsey Global Institute зауважували, що обговорення впливу ІІІ на трансформацію робочої сили варіюється в діапазоні між тривожними попередженнями про масове безробіття і фантазіями про майбутнє утопічне щасливе життя, де кожен може займатися самовдосконаленням, а не будувати кар'єру [3]. Експерти у запропонованому звіті визнавали, що у короткостроковій перспективі технологічне безробіття лише зростатиме. До 2030 року згідно зі звітом McKinsey 12 мільйонів людей змінять професію, що на 25% більше, ніж прогнозувалося лише два роки тому [3]. Поряд з цим відомий інвестиційний банк Goldman Sachs у тому ж 2023 році прогнозував у середньостроковій перспективі втрату лише в США та країнах ЄС роботи не менш, ніж 300 млн. людей. При цьому автоматизації за допомогою ІІІ будуть підпадати дві третини робочих місць, а близько 25 % усіх робіт ІІІ зможе виконувати самостійно без будь-якого втручання людини [4].

До другої групи досліджень належать емпіричні і теоретичні розвідки науковців, в яких наводяться дані щодо зникнення і виникнення цілих кластерів професій під впливом роботизації і діджиталізації виробництва. До таких досліджень належать праці англійських науковців Б. Фрея та М. Осборна про сфери впливу комп'ютерних технологій на розвиток 702 професій на ринку праці США. В результаті цього дослідження науковці встановили, що не менше 47 % зайнятих працівників у різних сферах у наступні десятиліття опиняться під загрозою звільнення під впливом комп'ютеризації та автоматизації виробництва. Окрім цього, вони зробили закономірний висновок, що ці тенденції «матимуть дуже негативний вплив» на рівень заробітної плати працівників, які залишаться на робочих місцях [5: 1].

При цьому Б. Фрей та М. Осборн наполягали на тому, що скорочення торкнеться, насамперед, сегменту низькокваліфікованих і низькооплачуваних професій, і в підсумку працівники змушені будуть працювати більш ефективно над зростанням власного творчого і соціального інтелекту [5: 45–46]. Зауважимо, що ці міркування дослідників виявилися недостатньо обґрунтованими, адже вже стало зрозумілим, що в останні роки скорочення і відчуження від професії торкнулися у повній мірі і сфери творчих професій (музики, дизайну, літератури і перекладу, засобів масової інформації), де технології III вже успішно заміщають роботу людей.

Натомість сфери низькокваліфікованих і низькооплачуваних професій, зокрема важка фізична робота у сільському господарстві щодо збирання фруктів і овочів, різні форми прибирання (клінінгу), не піддаються поки що пришвидшеній автоматизації, адже власникам цих бізнесів досі вигідніше платити мінімальні зарплати людям, ніж купувати дорогі роботизовані системи.

Певним чином до позиції Б. Фрея та М. Осборна схиляється й інший англійський науковець К. Тіппінс, який

доводить, що в процесі роботизації й автоматизації виробництва і сфери послуг не всі робочі місця будуть зникати. Більше того, процеси автоматизації і використання III можуть трансформувати посадові функції і підвищити ефективність роботи працівників [6]. А широке використання комп'ютерних технологій у перспективі зможе зробити виробництво успішнішим та привести до зростання заробітних плат працівників.

До позиції щодо здатності людини швидко адаптуватися до технологічного безробіття схиляється і ізраїльський дослідник А. Фельдмана, який зауважує, що у жодній країні світу немає дефіциту робочих місць для людини, але "не кожна робота має оплату, яку б людина вважала гідною" [7]. Виходячи з цієї позиції, у майбутньому люди потенційно мають всі шанси працювати на малооплачуваних робочих місцях, а конкуренція людини з іншими людьми, роботизованими системами і III за престижні високооплачувані робочі місця буде лише зростати.

Нещодавнє дослідження американського науковця Д. Автора засвідчує, що сьогодні 60 % працівників зайняті в професіях, яких не існувало ще в 1940 році, і, що понад 85 % зростання зайнятості за останні 80 років пояснюється створенням нових робочих місць за допомогою новітніх технологій. У зв'язку з цим технологічні зміни на сучасному етапі не просто розширюють межі людських можливостей, вони призведуть до появи "багатьох переможців і багатьох переможених, а також створять величезні суспільні виклики" [8: 26].

І якщо багато дослідників зауважують, що людина має підвищувати свою кваліфікацію через вдосконалення освіти у протистоянні з III, Д. Автор з цього приводу наводить дуже контраверсійні дані. Зокрема в США, розпочинаючи з 1979 року, 60 % відсотків чоловіків мали середню або нижчу освіту, і лише 21 % мали коледж, а 20 % мали ступінь бакалавра або вище. Натомість вже у 2019 році 31 % чоловіків в США мали закінчену освіту у коледжі,

36 % мали принаймні чотирирічний ступінь коледжу, а 33 % чоловіків мали середню або нижчу освіту. За майже 40 років, незважаючи на серйозне вдосконалення навичок і кваліфікації чоловіків в системі вищої освіти, зростання їх заробітної плати в США становило лише 10 % [8: 26-27]. У зв'язку з цим Д. Автор висловлює сумніви в тому, що підвищення кваліфікації працівників через освіту у протистоянні з ІІІ, може стати ефективним запобіжником зростання технологічного безробіття і відчуження людини від професії у сучасному суспільстві.

На сучасному ринку праці, як слушно зауважує Д. Автор, панує менше визначеності, ніж два десятиліття тому. І пов'язане це не тільки з новітніми інноваціями, а зі швидкістю, з якою ці технологічні інновації можуть поширюватись. Беззаперечно, вони можуть сприяти вирішенню найактуальніших викликів перед сучасною людиною: "змінами клімату, хворобами, бідністю, недоїданням, недостатньою освітою" [8: 28]. Утім саме людина і суспільні інституції мають визначати як найбільш продуктивно використовувати ІІІ, підвищуючи продуктивність праці і вирішуючи найактуальніші проблеми людства.

До *третьої групи* належать дослідження науковців, які відзначають суперечливі, а часто дуже негативні соціальні наслідки роботизації і діджиталізації виробництва. Зокрема, саме таку позицію обстоює австралійський науковець П. Флемінг. Він обґрунтовано доводить, що в ситуації масової роботизації і автоматизації багато людей втратять роботу. Хоча й не всі робочі місця для людей зникнуть, вони зазнають кардинальної трансформації і стануть "значно біднішими у контексті кваліфікації людини, її відповідальності та оплати праці" [9: 24].

Висновки щодо закономірного скорочення робочих місць для людини у сфері рутинної монотонної роботи обґрунтовує група дослідників на чолі з Н. Ямовичем та С. Генрі [10]. Цікавим у контексті цього є і дослідження групи

науковців на чолі з М. Кортесом, в якому зроблено висновок, що за останні тридцять років в США відбулося скорочення виробництва з монотонною рутинною роботою, що спровокувало зростання безробіття у сегменті професій з середньою заробітною платою та з низькооплачуваною рутинною ручною роботою [11]. При цьому дослідники наголошують, що скорочення зайнятості і зростання технологічного безробіття в США не було пов'язане з міграційними і демографічними процесами.

Відчуження людини під впливом ІІІ у сфері професій з низьким рівнем кваліфікації стало предметом зацікавленості люксембурзького дослідника Д. Маргеріт. Він також наголошує, що професії з середньою кваліфікацією зазнають суперечливого, неоднозначного впливу: з одного боку, вони зазнають скорочення, а, з другого боку, у цьому сегменті можлива поява якісно нових професійних кластерів. Водночас серед професій з середньою і високою кваліфікацією очікується, що ІІІ сприятиме появі нових вакансій, що в перспективі призведе "до підвищення заробітної плати, але жодним чином не до зростання кількості зайнятих" [12: 27]. ІІІ, на думку дослідника, буде також сприяти зростанню в нерівності оплати праці серед людей [12: 27]. У підсумку Д. Маргеріт робить обґрунтований висновок, що політики і державні інституції мають розглядати спеціальні стратегії щодо пом'якшення несприятливих соціальних і демографічних наслідків упровадження ІІІ, особливо для працівників з низьким і середнім рівнем кваліфікації.

У 2024 році міжнародна група дослідників на чолі з М. Казанігою детально проаналізувала вплив ІІІ на ринок праці Бразилії і Великобританії. У підсумку вони дійшли висновків про суперечливий і неоднозначний вплив ІІІ в обох країнах на процеси зростання безробіття і пошуку праці людьми. Так, у країнах з більш динамічними ринками праці, у країнах з ринковою економікою, які розвиваються, простежуються вищі ризики втрати

роботи людьми під впливом з ІІІ. Але при цьому ринки праці у цих країнах більш гнучкі щодо перерозподілу робочої сили між виробничими секторами. Водночас у Бразилії працівники без вищої освіти частіше опинялися без роботи і змушені були шукати менш оплачувані робочі місця [13: 34]. Натомість молоді працівники, особливо з дипломом коледжу, є найбільш перспективним щодо працевлаштування в секторах, де найбільше простежується зростання додаткових робочих місць, пов'язаних з ІІІ. Але саме ця категорія працівників опиняється перед найбільшим ризиком звільнення на початку своєї кар'єри і в ситуації перманентної реорганізації виробництва [13: 35].

У контексті цього актуальними є висновки групи українських дослідників на чолі з Н. Ковтун під назвою "Професії, які зникають: трансформація ринку праці в умовах модернізаційних викликів постіндустріального суспільства". У ньому проаналізовано приклади зникнення професій у ХХ столітті у різних професійних сферах і зроблено висновок, що в сучасних умовах найбільше скорочення працівників стосуватиметься працівників середньої кваліфікації, адже "комп'ютерні програми здатні виконувати роботу середньої складності за шаблонними стереотипними зразками" [14: 22]. На противагу цьому, зауважують дослідники, у сфері малокваліфікованої, ручної, непрестижної фізичної праці навіть у розвинутих країнах світу означені вакансії поки що не зникнуть, але їх займатимуть переважно трудові мігранти. Це пов'язується з тим, що робота трудових мігрантів досі обходиться власникам виробництв набагато дешевше, ніж упровадження достатньо дорогих автоматизованих, роботизованих систем. Іншим важливим сегментом роботизації та автоматизації в умовах постіндустріалізму залишається сфера важкої, ручної або монотонної фізичної праці [14: 26]. Поряд з цим дослідники виділяють і причини зникнення професій в постіндустріальному суспільстві, до яких

відносять: а) автоматизацію або роботизацію певної сфери виробництва; б) занепад самої сфери виробництва або послуг з закономірним зникненням цілих кластерів професій; в) якісну зміну соціокультурних уподобань людей, які зумовляють відсутність запиту на деякі професії [14: 26]. У таких умовах середній бізнес виявляється не готовим швидко проводити роботизацію виробництва через високу вартість цих систем. Окрім цього, дослідники пропонують і заходи щодо пом'якшення наслідків технологічного безробіття через упровадження механізмів безумовного базового доходу [15] та формування «нового середнього класу» [16].

Заслуговують на увагу і наукові дослідження О. Ящука, В. Шевченко та В. Кіптенко, які вказують, як на загрозу зникнення цілих верств професій, так і на те, що "поширення цифровізації полегшує можливості доступу до інформації, отримання знань і освіти, а отже, і перепідготовки працівників" [17: 163]. При цьому слід враховувати, що автоматизація та діджиталізація виробництва у перспективі призводитиме до зростання затребуваності висококваліфікованих працівників, але їх кількість закономірно буде обмеженою.

До подібних висновків дійшла і міжнародна група дослідників на чолі з Ф. Ніколі, яка здійснила порівняння впливу автоматизації, роботизації і ІІІ в США, Японії, Великій Британії та країнах ЄС на загрозу втрати роботи і визначила ймовірні шляхи подолання цих ризиків. У підсумку ними було встановлено, що у всіх зазначених країнах високою є "громадська підтримка державних програм, які компенсують негативні наслідки автоматизації та глобалізації" [18: 23]. До механізмів подолання ризиків технологічного безробіття вони відносять прогресивне оподаткування і професійного-технічні та безперервні програми перекваліфікації працівників [18: 23]. Загалом у США, Японії, Великій Британії та країнах ЄС було засвідчено високий рівень підтримки громадянами компенсаційних і протекціоністських заходів подолання ризиків на ринку

праці, пов'язаних з автоматизацією виробництва та глобалізацією.

Висновки. Відчуження від професії в умовах автоматизації і діджиталізації у сучасному суспільстві характеризується втратою людиною впливу і влади над проектуванням свого майбутнього у професійній сфері. Відчуження від професії характеризується відчуттям безсилля людини у протистоянні з технологіями і виробничою необхідністю, розумінням людиною непідвладності власної долі і марності своїх професійних зусиль в умовах постіндустріального суспільства. Відчуження від професії у свідомості людини характеризується усвідомленням неможливості на основі раціональних міркувань і прагматичних дій проектувати власне відносно стабільне майбутнє, і, як наслідок, зростанням відчуття абсурдності людського існування, руйнуванням моральних норм і гуманістичних цінностей, зростаючим відчуттям самотності, власної непотрібності.

У контексті аналізу відчуження від професії під впливом прискореної технологізації, автоматизації та діджиталізації виробництва більшість дослідників сходяться на позиції, що ці технології призведуть, як до закономірного скорочення робочих місць для людей, так і до появи цілих кластерів нових робочих місць і професій. Утім, через швидкий розвиток технологій і прискорені структурні трансформації виробництва і сфери послуг доволі важко, на їх думку, спрогнозувати кількість і якість цих нових робочих місць, та яких навичок і якого рівня освіти вони будуть вимагати від людини.

Наукові розвідки проблематики відчуження людини від професії в ситуації постіндустріального суспільства можна групувати у декілька напрямків. До першої групи належать дослідження прогностичного характеру, які публікують консалтингові компанії, інвестиційні компанії і банки, що прогнозують розвиток професій у різних сегментах виробництва і досліджують можливі ризики безробіття. У переважній більшості висновки в цих дослідженнях зводяться до визнання

реальності загрози відчуження людини від професії і скорочення сотень мільйонів робочих місць для людей. Водночас у них обґрунтовується ідея, що процеси автоматизації у різних сферах економіки тривають вже десятки років, продукуючи якісно нові робочі місця і нові професії.

До другої групи досліджень належать емпіричні і теоретичні розвідки науковців, в яких наводяться дані щодо зникнення і виникнення цілих кластерів професій у різних країнах світу (США, Великій Британії, Бразилії, країнах ЄС) під впливом роботизації і діджиталізації виробництва. Визнаючи принципову загрозу відчуження людини від звичних сотень професій, її представники зауважують, що у перспективі застосування новітніх технологій призведе до зростання рівня економічного розвитку різних країн, внаслідок чого виникнуть нові професії і види робіт для людей. Масові скорочення і зростання безробіття будуть стосуватися переважно низькооплачуваних і малокваліфікованих робочих місць. А орієнтація на творчу роботу і підвищення кваліфікації працівників можуть зробити їх конкурентоздатними у протистоянні з автоматизацією виробництва і ІІІ. При цьому саме людина і суспільні інституції мають визначати як найбільш ефективно у майбутньому використовувати ІІІ, підвищуючи продуктивність праці і вирішуючи найактуальніші проблеми людства.

До третьої групи належать дослідження науковців, які відзначають суперечливі, а часто й дуже негативні соціальні наслідки роботизації і діджиталізації виробництва. Визнаючи принципову можливість появи нових професій і видів робіт для людей її прихильники визнають, що ці види робіт будуть вимагати нижчої кваліфікації людини і забезпечуватимуть нижчий рівень заробітної плати людей. Окрім цього, ці дослідники визнають зростання технологічного безробіття і в сегментах з середньою кваліфікацією працівників та зростаючу конкуренцію між людьми за

збережені робочі місця. Для нівеляції цих загроз вони пропонують цілеспрямовані заходи державної політики: прогресивну систему оподаткування для власників автоматизованих і роботизованих виробництв, введення механізмів безумовного базового доходу та продування створення "нового середнього класу" з людей, які будуть зайняті переважно у професіях суб'єкт-суб'єктного спрямування.

Значною мірою соціальні наслідки трансформацій ринку праці у різних

країнах світу будуть залежати від політики державних інституцій у різних регіонах світу, яка буде реалізовуватися у діапазоні від повного невтручання у ринкові процеси втрати мільйонами людей робочих місць до політики жорсткого регулювання цих процесів через механізми прогресивного оподаткування автоматизованих і діджиталізованих виробництв, введення механізмів безумовного базового доходу, створення умов для формування "нового середнього класу" та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Jobs lost, jobs gained: workforce transitions in a time of automation. *McKinsey global institute*. December 2017. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/BAB489A30B724BECB5DEDC41E9BB9FAC.ashx> (дата звернення: 18.01.2025).
3. Generative AI and the future of work in America. *McKinsey Global Institute. Report*. July 26, 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/generative-ai-and-the-future-of-work-in-america#/> (дата звернення: 25.01.2025).
4. Generative AI could raise global GDP by 7%. *Goldman Sachs*. April 5, 2023. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/articles/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent.html> (дата звернення: 27.03.2025).
5. Frey C., Osborne M. The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? University of Oxford. September 17, 2013. 72 p. URL: <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/future-of-employment.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).
6. Tippins K. Automation: 5 jobs that will never disappear, and 5 that will be gone by 2030. January 13, 2022. URL: <https://contractbook.com/blog/automation-5-jobs-that-will-never-disappear-and-5-that-will-be-gone-by-2030> (дата звернення: 03.02.2025).
7. Абліцова А. За бортом: які професії зникнуть в майбутньому і чому. Частина I. За матеріалами лекції Альберта Фельдмана «Соціологія майбутнього: роль людини в епоху роботів». 25 липня 2017. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/660-za-bortom-iaki-profesii-znyknut-v-maibutnomu-i-chomu-chastyna-i> (дата звернення 01.04.2025).
8. Autor D. The Labor Market Impacts of Technological Change: From Unbridled Enthusiasm to Qualified Optimism to Vast Uncertainty. *SSRN Electronic Journal*. 2022. 10.2139/ssrn.4122803. URL: https://www.researchgate.net/figure/More-than-60-of-jobs-done-in-the-United-States-in-2018-had-not-yet-been-invented-in_fig6_360965560 (дата звернення: 10.02.2025).
9. Fleming P. Robots and Organization Studies: Why Robots Might Not Want to Steal Your Job. *Organization Studies*. 2019. Vol. 40 (1). P. 23-37. DOI: 10.1177/0170840618765568 URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0170840618765568> (дата звернення: 05.01.2025).
10. Jaimovich N., Siu H. Job Polarization and Jobless Recoveries. *The Review of Economics and Statistics*. 2020. 102 (1). P. 129-147. https://doi.org/10.1162/rest_a_00875. URL: <https://direct.mit.edu/rest/article-abstract/102/1/129/58559/Job-Polarization-and-Jobless-Recoveries?redirectedFrom=fulltext> (дата звернення: 16.02.2025).
11. Cortes G., Jaimovich N., Nekarda C., Siu H. The dynamics of disappearing routine jobs: a flows approach. *Labour Economics*, 2020, 65(101823). URL: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101823> (дата звернення: 07.02.2025).

12. Marguerit D. Augmenting or Automating Labor? The Effect of AI Development on New Work, Employment, and Wages. CC BY-NC-ND 4.0. 2025. P. 1–82. 10.48550/arXiv.2503.19159 URL: https://www.researchgate.net/publication/390177319_Augmenting_or_Automating_Labor_The_Effect_of_AI_Development_on_New_Work_Employment_and_Wages (дата звернення: 24.02.2025).
13. Cazzaniga M., Pizzinelli C., Rockall E., M. Tavares M. Exposure to Artificial Intelligence and Occupational Mobility: a Cross-Country Analysis. *IMF Working Paper*. 24/116. June 3. 2024. P. 1–52.
14. Kovtun N. M., Polishchuk O. P., Kovtun Yu. V. Disappearing professions: labor market transformation in the condition of modernization challenges of post-industrial society. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. Vol. 1 (91). 2022. 17–29. DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(91). 2022. 17–29.
15. Ковтун Н. М., Венцель Н. В. Новий середній клас як фактор нівеляції соціальної невизначеності в умовах модернізаційних викликів Industry 4.0. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2020, Випуск № 1 (87), С. 86–99. DOI.10.35433/PhilosophicalSciences.1(87). 2020. 86–99.
16. Ковтун Н. М., Шкіль Л. Л., Венцель Н. В. Безумовний базовий дохід як фактор нівеляції соціальних ризиків в умовах модернізаційних викликів Industry 4.0. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2021. Випуск № 1 (89). С. 76–87. DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(89). 2021. 76–87.
17. Yashchuk O., Shevchenko V., Kiptenko V., Razumova O., Khilchevska I., Yermolaieva M. The Impact of the Informatization of Society on the Labor Market. *Postmodern Openings*, 2021. 12 (3Sup1), P. 155–167. URL: <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/357> (дата звернення: 26.02.2025).
18. Nicoli F., Sacchi S., Burgoon B., Busemeyer M., Lukas H., Buzzelli G. A shock is shock is a shock? *Globalization, automation and public support for welfare state interventions in linked survey experiments*. 2025. P. 1–60. DOI:10.13140/RG.2.2.20457.61281.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. (2002). [Philosophical Encyclopedic Dictionary] / V. I. Shynkaruk (holova redkolehii) ta in.; L. V. Ozadovska, N. P. Polishchuk (naukovi redaktyori). Kyiv: Abrys (in Ukrainian).
2. Jobs lost, jobs gained: workforce transitions in a time of automation. (2017). *McKinsey global institute*. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/BAB489A30B724BECB5DEDC41E9BB9FAC.ashx> (last accessed: 18.01.2025) (in English).
3. Generative AI and the future of work in America. (2023). *McKinsey Global Institute Report*. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/generative-ai-and-the-future-of-work-in-america#/> (last accessed: 25.01.2025) (in English).
4. Generative AI could raise global GDP by 7%. (2023). *Goldman Sachs*. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/articles/generative-ai-could-raise-global-gdp-by-7-percent.html> (last accessed: 27.03.2025) (in English).
5. Frey, C., Osborne, M. (2013). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? *University of Oxford*. URL: <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/future-of-employment.pdf> (last accessed: 14.01.2025) (in English).
6. Tippins, K. (2022). Automation: 5 jobs that will never disappear, and 5 that will be gone by 2030. URL: <https://contractbook.com/blog/automation-5-jobs-that-will-never-disappear-and-5-that-will-be-gone-by-2030> (last accessed: 03.02.2025) (in English).
7. Ablitsova, A. (2017). Za bortom: yaki profesii znyknut v maibutnomu i chomu. Chastyna I. [Overboard: what professions will disappear in the future and why. Part I]. *Za materialamy lektsii Alberta Feldmana «Sotsiologhiia maibutnoho: rol liudyny v epokhu robotiv*. URL:

<https://osvitanova.com.ua/posts/660-za-bortom-iaki-profesii-znyknut-v-maibutnomu-i-chomu-chastyna-i> (last accessed: 01.04.2025) (in Ukrainian).

8. Autor, D. (2022). The Labor Market Impacts of Technological Change: From Unbridled Enthusiasm to Qualified Optimism to Vast Uncertainty. *SSRN Electronic Journal*. URL: https://www.researchgate.net/figure/More-than-60-of-jobs-done-in-the-United-States-in-2018-had-not-yet-been-invented-in_fig6_360965560 (last accessed: 10.02.2025) (in English).

9. Fleming, P. (2019). Robots and Organization Studies: Why Robots Might Not Want to Steal Your Job. *Organization Studies*. Vol. 40 (1). P. 23–37. DOI: 10.1177/0170840618765568. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0170840618765568> (last accessed: 05.01.2025) (in English).

10. Jaimovich, N., Siu, H. (2020). Job Polarization and Jobless Recoveries. *The Review of Economics and Statistics*. 102 (1). P. 129–147. URL: https://doi.org/10.1162/rest_a_00875. URL: <https://direct.mit.edu/rest/article-abstract/102/1/129/58559/Job-Polarization-and-Jobless-Recoveries?redirectedFrom=fulltext> (last accessed: 16.02.2025) (in English).

11. Cortes, G., Jaimovich, N., Nekarda, C., Siu, H. (2020). The dynamics of disappearing routine jobs: a flows approach. *Labour Economics*. 65 (101823). URL: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101823> (last accessed: 07.02.2025) (in English).

12. Marguerit, D. (2025). Augmenting or Automating Labor? The Effect of AI Development on New Work, Employment, and Wages. CC BY-NC-ND 4.0. P. 1-82. 10.48550/arXiv.2503.19159 URL: https://www.researchgate.net/publication/390177319_Augmenting_or_Automating_Labor_The_Effect_of_AI_Development_on_New_Work_Employment_and_Wages (last accessed: 24.02.2025) (in English).

13. Cazzaniga, M., Pizzinelli, C., Rockall, E., Tavares, M. (2024). Exposure to Artificial Intelligence and Occupational Mobility: a Cross-Country Analysis. *IMF Working Paper*. 24/116. P. 1–52 (in English).

14. Kovtun, N. M., Polishchuk, O. P., Kovtun, Yu. V. (2022). Disappearing professions: labor market transformation in the condition of modernization challenges of post-industrial society. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. Vol. 1 (91). P. 17-29 (in English).

15. Kovtun, N. M., Ventsel, N. V. (2020). Novyi serednii klas yak faktor nivelatsii sotsialnoi nevyznachenosti v umovakh modernizatsiinykh vyklykiv Industry 4.0. [The new middle class as a factor in leveling social uncertainty in the context of modernization challenges Industry 4.0.]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vypusk № 1 (87). S. 86–99 (in Ukrainian).

16. Kovtun, N. M., Shkil, L. L., Ventsel, N. V. (2021). Bezumovnyi bazovyi dokhid yak faktor nivelatsii sotsialnykh ryzykiv v umovakh modernizatsiinykh vyklykiv Industry 4.0. [Unconditional basic income as a factor in leveling social risks in the context of modernization challenges of Industry 4.0.]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Vypusk № 1 (89). S. 76–87. DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(89).2021.76-87 (in Ukrainian).

17. Yashchuk, O., Shevchenko, V., Kiptenko, V., Razumova, O., Khilchevska, I., Yermolaieva, M. (2021). The Impact of the Informatization of Society on the Labor Market. *Postmodern Openings*. 12 (3Sup1). P. 155–167. URL: <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/357> (last accessed: 26.02.2025) (in English).

18. Nicoli F., Sacchi S., Burgoon B., Busemeyer M., Lukas H., Buzzelli G. (2025). A shock is shock is a shock? *Globalization, automation and public support for welfare state interventions in linked survey experiments*. P. 1-60. DOI:10.13140/RG.2.2.20457.61281 (in English).

Receive: March 10, 2025

Accepted: April 12, 2025